

VLADA CRNE GORE

**DRUGI PERIODIČNI IZVJEŠTAJ O SPROVOĐENJU MEĐUNARODNE KONVENCIJE ZA
ZAŠTITU SVIH LICA OD PRISILNOG NESTANKA**

Podgorica, septembar 2021. godine

I UVOD

Međunarodna konvencija za zaštitu svih lica od prisilnog nestanka usvojena je od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 20. decembra 2006. godine i otvorena je za potpisivanje 6. februara 2007. godine.

Crna Gora je potvrdila Međunarodnu konvenciju za zaštitu svih lica od prisilnog nestanka, donošenjem Zakona o potvrđivanju Međunarodne konvencije za zaštitu svih lica od prisilnog nestanka („Sl. List CG – Međunarodni ugovori“, br. 8/2011) i deponovanjem instrumenta potvrđivanja postala članica 20. oktobra 2011. godine. Potvrđivanjem ove Konvencije Crna Gora se pridružila krugu država koje u okviru svog zakonodavstva nastoje sprovoditi Konvenciju i preduzeti sve odgovarajuće mjere u cilju sprječavanja i sankcionisanja prisilnih nestanaka.

U skladu sa članom 3 Zakona o potvrđivanju Međunarodne konvencije za zaštitu svih lica od prisilnog nestanka, prilikom predaje instrumenta potvrđivanja, Crna Gora je dala izjave kojima je: u skladu sa odredbama člana 31 stav 1 priznala nadležnost Komiteta o prisilnim nestancima da prima i razmatra predstavke lica ili u ime tih lica za koje je nadležna, a koja tvrde da je Crna Gora povrijedila njihova prava kršenjem ove Konvencije; u skladu sa odredbama člana 32 priznala nadležnost Komiteta da prima i razmatra predstavke u kojima jedna država ugovornica tvrdi da druga država ugovornica ne ispunjava obaveze prema ovoj Konvenciji.

8. i 9. septembra 2015. godine Komitetu za prisilne nestanke u Ženevi predstavljen je Inicijalni izvještaj o sprovođenju Međunarodne konvencije za zaštitu svih lica od prisilnog nestanka. Inicijalni izvještaj pripremljen je 2013. godine, u skladu sa članom 29 Konvencije kojim je propisana obaveza svake Države ugovornice da podnese Komitetu za prisilne nestanke izvještaj o mjerama koje je preduzela da ispuni svoje obaveze prema ovoj konvenciji, u roku od dvije godine od dana kad ova konvencija stupi na snagu u dotičnoj državi ugovornici.

Nakon razmatranja Inicijalnog izvještaja o sprovođenju Međunarodne konvencije za zaštitu svih lica od prisilnog nestanka, Komitet za prisilne nestanke je 16. septembra 2015. godine, usvojio Zaključna zapažanja sa preporukama.

U skladu sa odredbama člana 29 Konvencije i tačkom 40 Zaključnih zapažanja o Izvještaju koji je podnijela Crna Gora u skladu sa članom 29 stav 1 Konvencije, pripremljen je Periodični izvještaj sa ažuriranim informacijama o sprovođenju svih preporuka i preduzetim mjerama u cilju efikasne primjene Konvencije, i dat presjek postignutih rezultata u zaštiti i ostvarivanju prava garantovanih Konvencijom.

Izvještaj je pripremljen u saradnji Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva finansija i socijalnog staranja, Vrhovnog suda Crne Gore, Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore, Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, Uprave za kadrove, Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu i Policijske akademije.

II DEFINICIJA I INKRIMINISANJE PRISILNOG NESTANKA (ČL. 1-7.)

1. Komitet preporučuje državi potpisnici da usvoji neophodne mjere kako bi prisilni nestanak bio posebno krivično djelo u skladu sa definicijom sadržanom u članu 2. Konvencije. Komitet dalje preporučuje državi potpisnici da obezbijedi da djelo bude sankcionisano odgovarajućim kaznama koje su u skladu sa njegovom ekstremnom težinom, kao i da sistem odgovornosti nadređenog koji je u skladu sa članom 6. stav 1. b) Konvencije bude primjenljiv na ovo djelo.

Definicija prisilnog nestanka propisana Međunarodnom konvencijom za zaštitu svih lica od prisilnog nestanka (u daljem tekstu: Konvencija) je, shodno članu 9 Ustava Crne Gore ("Sl list CG", br. 1/2007 i 38/2013) potvrđivanjem, postala sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka Crne Gore. Odredbe Konvencije imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od unutrašnjeg zakonodavstva.

Iako Crna Gora ne inkriminiše zasebno krivično djelo opisano čl. 2 i 4 Konvencije, ono je inkorporirano u krivičnim djelima: protivpravno lišenje slobode iz člana 162; otmica iz člana 164, zločin protiv čovječnosti iz člana 427 i ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 428 Krivičnog zakonika Crne Gore¹.

Zaštitni objekat krivičnog djela iz člana 162 jeste sloboda čovjeka i to pravo na slobodu kretanja, a radnja je postavljena kao zatvaranje, držanje zatvorenog, ili protivpravno oduzimanje ili ograničavanje slobode kretanja na drugi način.

Radnja izvršenja osnovnog oblika krivičnog djela iz člana 164 sastoji se u odvođenju ili zadržavanju nekog lica upotrebom sile, prijetnje, obmane ili na drugi način. Ovo krivično djelo sadrži elemente krivičnog djela protivpravnog lišenja slobode, prinude i iznude.

Jedna od radnji izvršenja krivičnog djela iz člana 427 je „zatvaranje ili otmica lica bez davanja informacija o tome kako bi im se uskratila pravna zaštita“, dok kao jednu od radnji izvršenja krivičnog djela iz člana 428 predstavljaju „protivpravna lišavanja slobode i zatvaranja“.

Obzirom da su radnje opisane u Konvenciji obuhvaćene navedenim krivičnim djelima, važeće zakonsko rješenje ne predstavlja nikakvu smetnju za primjenu u praksi.

Treba istaći da Crna Gora kontinuirano prati i unapređuje krivično zakonodavstvo, prije svega u dijelu njegovog sprovođenja, ali i harmonizacije sa evropskim i drugim međunarodnim standardima, kao i preporukama relevantnih komiteta Savjeta Evrope i Ujedinjenih nacija. S tim u vezi, dalje unapređenje određenih postojećih rješenja i osavremenjivanje opšteg i posebnog dijela Krivičnog zakonika Crne Gore na osnovu dobre prakse drugih evropskih krivičnopravnih sistema biće u fokusu i u narednom periodu.

2. Komitet preporučuje da država potpisnica osigura da je kontinuirana priroda krivičnog djela prisilnog nestanka priznata u njenom sistemu krivičnog prava. U skladu sa članom 8. Konvencije, Komitet takođe preporučuje državi potpisnici da u slučaju primjene zastarjelosti na prisilni nestanak, država potpisnica mora osigurati njenu dugotrajnot i propocionalnost shodno ekstremnoj težini krivičnog djela, kao i njeno započinjanje od trenutka kada je krivično djelo prestalo.

Crna Gora je strana ugovornica Konvencije o neprimjenjivosti zastare na ratne zločine i zločine protiv čovječnosti² (Njujork, 1968.) i Evropske konvencije o neprimjenjivosti zastare na zločine protiv čovječnosti i ratne zločine³ (Strazbur 1974.).

Opšte odredbe koje se odnose na tok i prekid zastarijevanja krivičnog gonjenja regulisane su članom 125 Krivičnog zakonika Crne Gore. U ovom članu se navodi da zastarijevanje krivičnog gonjenja počinje od dana kad je krivično djelo učinjeno. Ukoliko posljedica krivičnog djela nastupi kasnije, zastarijevanje krivičnog gonjenja počinje od dana kada je posljedica nastupila.

Takođe, članom 129 Krivičnog zakonika Crne Gore propisano je da krivično gonjenje i izvršenje kazne ne zastarijevaju za krivična djela predviđena u čl. 264 do 276b, 401, 401a, 422 do 424 i 426 do 431 ovog zakonika, kao ni za krivična djela za koja po potvrđenim međunarodnim ugovorima zastarjelost ne može da nastupi. U korpusu ovih krivičnih djela nalaze se krivično djelo zločin protiv čovječnosti iz člana 427 i ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 428.

III Krivična odgovornost i pravosudna saradnja u odnosu na prisilni nestanak (čl. 8 - 15)

3. Komitet ohrabruje državu potpisnicu da nastavi svoje napore u cilju utvrđivanja istine i utvrđivanja sudbine i mjesta na kome se nalaze svi pojedinci koji su prijavljeni

¹ "Službeni list RCG", br. 70/2003, 13/2004, 47/2006 i "Službeni list CG", br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - drugi zakon, 40/2013, 56/2013, 14/2015, 42/2015, 58/2015 - drugi zakon, 44/2017, 49/2018, 3/2020 i 26/2021 - ispravka.

² "Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi", br. 50/1970

³ "Službeni list CG - Međunarodni ugovori", br. 11/2010

kao nestali nakon oružanih sukoba na teritoriji bivše SRJ. Komitet preporučuje da nova Komisija za nestala lica nastavi svoje napore u pogledu traganja za nestalim licima, sa proaktivnim pristupom u tom pogledu. Država potpisnica takođe treba da poboljša saradnju sa drugim potpisnicama u regionu, uključujući i sporazume o saradnji između Komisija za nestala lica Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Kosova, kako bi se hitno ubrzao proces identifikacije.

Komisija za nestala lica Vlade Crne Gore zaključila je i potpisala Sporazum o saradnji sa Komisijom za nestala lica Vlade Republike Kosovo (22. oktobra 2015. godine), Protokol o saradnji sa Povjerenstvom Vlade Republike Hrvatske za zatočene i nestale (22. decembra 2017. godine), kao i Protokol o saradnji u traženju nestalih lica između Vlade Crne Gore i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine (11. oktobra 2019. godine).

Crna Gora je pored Bosne i Hercegovine, Kosova, Srbije, Albanije, Hrvatske, Njemačke, Ujedinjenog Kraljevstva, Austrije, Bugarske, Italije, Slovenije i Poljske, 10. jula 2018. godine u Londonu, potpisala Zajedničku deklaraciju o nestalim osobama u Okviru Berlinskog procesa, čime je, između ostalog ponovila svoju opredijeljenost podršci naporima na pronalaženju 12.000 osoba koje se još uvijek vode kao nestale usled sukoba na prostoru bivše Jugoslavije. Predsjednici tijela nadležnih za traženje nestalih lica Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Srbije, Hrvatske i Kosova, 6. novembra 2018. godine u Hagu, potpisali su Okvirni plan za rješavanje pitanja nestalih osoba iz sukoba na prostoru bivše Jugoslavije, kojim se utvrđuju koraci za unapređenje saradnje i povećanje djelotvornosti u traganju za nestalim licima u cijelom regionu.

Lica koja su nestala u oružanim sukobima na području bivše Jugoslavije, a koje potražuje Komisija za nestala lica Crne Gore, uključuju 51 crnogorskog državljanina odnosno lica čiji su tražitelji u vrijeme kada su prijavili njihov nestanak imali prebivalište u Crnoj Gori, od čega se na teritoriji Republike Kosova potražuje 39 lica, na teritoriji Bosne i Hercegovine devet (9) lica i na teritoriji Republike Hrvatske tri (3) lica.

4. Komitet preporučuje da država potpisnica osigura da uslov reciprociteta sadržan u Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima ne spriječava državu potpisnicu da u potpunosti implementira član 10. Konvencije. Komitet takođe preporučuje da država potpisnica aktivno doprinosi jačanju saradnje između pravosudnih organa zemalja u regionu, sa ciljem da se olakša razmjena informacija i dokaza, traganje za nestalim licima i identifikacija nestalih lica, sprovođenje istraga i izvođenje pred lice pravde onih koji su odgovorni za ratne zločine.

Crna Gora je potvrdila najvažnije međunarodne instrumente kojima se reguliše pitanje izručenja, prvenstveno Evropsku konvenciju o izručenju, Dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o izručenju, Drugi dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o izručenju⁴, Evropsku konvenciju o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima, sa Dodatnim protokolom⁵, Drugi dodatni protokol uz Evropsku konvenciju o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima⁶.

Međunarodna pravna pomoć u krivičnim stvarima u Crnoj Gori pruža se na osnovu multilateralnih i bilateralnih sporazuma. Ukoliko međunarodni sporazum ne postoji ili ako određena pitanja nisu uređena sporazumima, primenjuje se domaće zakonodavstvo. Najvažniji propisi koji se odnose na pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima su Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima⁷, Zakonik o krivičnom postupku⁸, Zakon o

⁴ „Sl. List SRJ-Međunarodni ugovori“, br. 10/2001

⁵ „Sl. List SRJ-Međunarodni ugovori“, br. 10/2001

⁶ „Službeni list SCG – Međunarodni ugovori“, br. 2/2006

⁷ „Službeni list CG“, br. 4/2008, 36/2013 i 67/2019

⁸ „Službeni list CG“, br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - Odluka US CG, 2/2015 - Odluka US CG, 35/2015 (čl. 88-91. nisu u prečišćenom tekstu), 58/2015 - drugi zakon, 28/2018 - Odluka US CG i 116/2020 - Odluka US CG

sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma⁹, Zakon o zaštiti svjedoka¹⁰, Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela¹¹, Zakon o oduzimanju imovinske koristi stečene kriminalnom djelatnošću¹², Zakon o sudovima¹³, Zakon o državnom tužilaštvu¹⁴, Zakon o specijalnom državnom tužilaštvu¹⁵ kao i Zakon o pravosudnoj saradnji u krivičnim stvarima sa državama članicama Evropske unije¹⁶ koji je stupio je na snagu 4. januara 2019. godine, a primjenjivaće se od dana pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Ako međunarodni ugovor ne postoji ili određena pitanja nisu regulisana međunarodnim ugovorom, međunarodna pravna pomoć pruža se u skladu sa Zakonom o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima, pod uslovom da postoji uzajamnost ili se može očekivati da bi strana država izvršila zamolnicu za međunarodnu pravnu pomoć domaćeg pravosudnog organa (član 2). Dosadašnja praksa je pokazala nesmetanu primjenu pomenutog člana, što je od suštinskog značaja za efikasnu međunarodnu saradnju i uzajamnu pravnu pomoć koje predstavljaju preduslov za brže i djelotvornije postupke u složenim krivičnim predmetima.

U cilju ostvarivanja bilateralnih uslova za jaču, obavezujuću i efikasniju saradnju sa zemljama Balkana, Crna Gora je, u izvještajnom periodu, organizovala forume sa državama Regiona. Osnovni cilj ovih sastanaka je potreba za jačanjem saradnje između zemalja Balkana, i samim tim olakšane razmjene informacija i iskustava na polju međunarodne pravosudne saradnje. S obzirom na to da je pravosudna saradnja uslov za uspješno funkcionisanje cjelokupnog pravosuđa kao i uslov za kvalitetno ostvarivanje pravde u svim državama, a pogotovo kada se radi o saradnji sa državama regiona sa kojima se ostvaruje najznačajnij obim međunarodne pravne pomoći, organizovanje ovakvih foruma predstavljalo je kvalitetan okvir za razgovore između nadležnih organa država učesnica na temu ukupnog unapređenja pravosudne saradnje u Regionu.

U skladu sa Strategijom za istraživanje ratnih zločina Specijalno državno tužilaštvo je ostvarilo saradnju sa tužilaštvima država u okruženju, a u pravcu identifikacije izvršilaca krivičnih djela ratnih zločina koji su crnogorski državljani i eventualnog ustupanja predmeta koji su formirani u tim tužilaštvima, a u kojima su izvršioci crnogorski državljani.

Tako je od 2017. godine do danas, u okviru regionalnog projekta „Jačanje regionalne saradnje na planu procesuiranja ratnih zločina i potrage za nestalim licima“, održano više sastanaka na kojem su prisustvovali Specijalni tužilac Crne Gore i rukovodioci i predstavnici tužilaštava država regiona, kao i predstavnici Komisija za nestala lica, na kojim sastancima je precizirana i dogovorena buduća saradnja tužilaštava u pravcu identifikacije zajedničkih regionalnih prioriteta za poboljšanje regionalne saradnje, te razmjenu podataka i dokaza u procesuiranju izvršilaca krivičnih djela ratni zločini.

Nadalje, Specijalni tužilac koji radi na predmetima ratnih zločina je održao više bilateralnih sastanaka sa tužiocima u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, Tužilaštvu za ratne zločine Republike Srbije i Tužilaštvu Republike Hrvatske, na kojim sastancima su obavljene konsultacije i razmijenjeni podaci i dokazi u vezi konkretnih predmeta koji su formirani u tim tužilaštvima, a u kojima se vrše provjere da li su u izvršenju krivičnih djela ratnih zločina počinjenih na teritoriji tih država učestvovali kao izvršioci državljani Crne Gore, te eventualnog ustupanja dokaza Specijalnom državnom tužilaštvu Crne Gore.

Specijalno državno tužilaštvo je postupalo povodom zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći Tužilaštva Republike Srbije, Tužilaštva Bosne i Hercegovine, Tužilaštva Republike Hrvatske, Tužilaštva Republike Kosovo, Međunarodnog krivičnog suda iz Haga

9 "Službeni list CG", br. 14/2007, 4/2008 i 14/2012. Zakon je prestao da važi 12.8.2014. godine osim odredaba čl. 28 i 29 koje će se primjenjivati do stupanja na snagu propisa iz člana 7. stav 3. Zakona - 33/2014-16 - vidi: čl. 108. Zakona - 33/2014-16.

10 "Službeni list RCG", br. 65/2004 i 31/2014

11 "Službeni list RCG", br. 2/2007, 13/2007, 30/2012 i 39/2016.

12 "Službeni list CG", br. 58/2015 i 47/2019.

13 "Službeni list CG", br. 11/2015 i 76/2020

14 "Službeni list CG", br. 11/2015, 42/2015, 80/2017, 10/2018, 76/2020 i 59/2021.

15 "Službeni list CG", br. 10/2015 i 53/2016.

16 "Sl. list CG", br. 85/2018 od 27.12.2018. godine

(EULEX Kosovo) povodom kojih su prikupljeni potrebni podaci, dokazi i dokumentacija, sprovedene radnje saslušanja okrivljenih lica, svjedoka.

U 2015. godini postupljeno je povodom pet zamolnica za pružanje međunarodne pravne pomoći, u 2016. godini postupljeno je povodom četiri zamolnice, u 2017. godini postupljeno je u sedam predmeta povodom sedam zamolnica, u 2018. godini postupljeno je povodom pet zamolnica, u 2019. godini postupljeno je povodom osam zamolnica, u 2020. godini postupljeno je povodom osam zamolnica i u 2021. godini postupljeno je povodom osam zamolnica za pružnje međunarodne pravne pomoći.

5. Komitet, podsjećajući na kontinuiranu prirodu krivičnog djela prisilnog nestanka, preporučuje da država potpisnica osigura da se svi slučajevi prisilnih nestanaka, koji su mogli biti počinjeni od strane državnih službenika ili od strane lica ili grupa lica koja su postupala sa njihovim ovlašćenjem, podrškom ili saglasnošću, u kontekstu oružanih sukoba na teritoriji bivše SRJ, istražuju temeljno i nepristrasno, bez odlaganja, a da se oni koji su proglašeni odgovornima, uključujući komandante i civilne nadređene, kažnjavaju u skladu sa težinom svojih djela. Država potpisnica takođe treba da osigura da je Specijalno tužilaštvo nadležno da istraži i krivično goni sve slučajeve prisilnih nestanaka, uključujući i one koji su obuhvaćeni u članu 2. Konvencije. Specijalnom tužilaštvu i svim drugim nadležnim organima takođe treba da se obezbijede adekvatna obuka i dovoljan broj osoblja, kao i tehnički i finansijski resursi, kako bi brzo i efikasno obavljali svoje dužnosti.

U Specijalnom državnom tužilaštvu je bilo u radu osam predmeta koji su formirani po krivičnim prijavama podnijetim od strane fizičkih lica, kao i zamolnica za preuzimanje krivičnog gonjenja Tužilaštva Bosne i Hercegovine. Nakon sprovođenja svih potrebnih istražnih radnji – prikupljanje podataka, dokaza i potrebnih obavještenja u postupcima pružanja međunarodne pravne pomoći nadležnih organa država u okruženju, kao i od Kancelarije tužilaštva Rezidualnog mehanizma u Hagu, šest predmeta je zatvoreno iz razloga što ne postoji osnovana sumnja da je izvršeno krivično djelo ratni zločin, dok se dva predmeta nalaze u fazi izviđaja.

U novembru 2020. godine Specijalno državno tužilaštvo je od Kancelarije tužilaštva Rezidualnog mehanizma, preuzelo dokumentaciju - podatke i dokaze prikupljene pretragom baze podataka Rezidualnog mehanizma u pravcu utvrđivanja učešća crnogorskih državljana u ratnim zločinima izvršenim 90-tih godina, na teritoriji država u okruženju – bivše Jugoslavije. Nakon prijema dokaznog materijala, formiran je Specijalni istražni tim koji sačinjavaju specijalni tužilac koji radi na predmetima ratnih zločina, saradnik u Specijalnom državnom tužilaštvu i ovlašćeni policijski službenici Specijalnog policijskog odjeljenja, koji su preduzeli mjere i radnje u pravcu identifikacije mogućih izvršilaca krivičnih djela ratnih zločina, ostvarena je saradnja sa tužiocima Rezidualnog mehanizma u pravcu saslušanja svjedoka - žrtava i postupak se nalazi u fazi izviđaja.

U aprilu 2021. godine ostvarena je saradnja sa Tužilaštvom Bosne i Hercegovine u pravcu preuzimanja krivičnog gonjenja i vođenja krivičnog postupka pred nadležnim sudom Crne Gore, protiv jednog lica, državljanina Crne Gore, zbog osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva.

U organizaciji UNDP-a u okviru regionalnog projekta – Jačanje regionalne saradnje na planu procesuiranja ratnih zločina i potrage za nestalim licima, tokom 2017. godine glavni tužioci Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije na više sastanaka u cjelosti su usaglasili okvire neposredne saradnje tužilaštava za ratne zločine ovih zemalja. Neposredna tužilačka saradnja ostvaruje se kroz koordinirano djelovanje tužilaštava, razmjenu podataka i dokaza, vršenje radnji dokazivanja u konkretnim predmetima na bilateralnoj osnovi, koje aktivnosti su u toku.

U februaru 2019. godine zaključen je Memorandum o razumijevanju između Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore i Rezidualnog mehanizma kojim su utvrđene smjernice o daljoj saradnji.

Specijalni tužioci i saradnici koji rade na predmetima ratnih zločina više puta su boravili u Rezidualnom mehanizmu (ranije MSKJ) gdje su u saradnji sa Kancelarijom tužilaštva, vršili pretragu baze podataka tribunala, a radi pronalazaka i prikupljanja dokaza za predmete koji su formirani u Specijalnom državnom tužilaštvu i nalaze se u fazi izviđaja, kao i prikupljanja i pronalaska dokaza za eventualno nove slučajeve ratnih zločina u kojima se kao izvršioци tih krivičnih djela pojavljuju državljani Crne Gore.

Povodom dijela preporuke koja se odnosi na adekvatne obuke u Specijalnom tužilaštvu, kao i u svim drugim nadležnim organima, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu organizovao je niz obuka koje su obuhvatale teme o prisilnim nestancima i nestalim licima, u saradnji sa međunarodnim partnerima. Kroz ove obuke su pored velikog broja sudija i državnih tužilaca, prošli i službenici Uprave policije kao i predstavnici državne uprave.

Ove obuke su bile prilika i da se učvrsti regionalna saradnja, i da se čuju iskustva drugih država po pitanju nestalih lica i njihovih mehanizama za rješavanje ovih pitanja.

2015.

Centar je u saradnji sa Ambasodom SAD u CG tj. Birom Stejt Departmenta za borbu protiv međunarodne - trgovine narkoticima i sprovođenja zakona (INL), organizovao seminar na temu: „Novi trendovi u istrazi i krivičnom gonjenju ratnih zločina“. Cilj seminara je bio, unapređenje znanja i vještina nosilaca pravosudne funkcije u istrazi, krivičnom gonjenju i presuđenju u predmetima ratnih zločina, sa posebnim osvrtom na opšte principe u predmetima ratnih zločina, ključne principe i činjenice razvijene u predmetima pred ICTY i saradnju sa ICTY/MICT, istražne tehnike u predmetima ratnih zločina, uključujući i angažovanje i rad sa svjedocima insajderima, zaštitu ranjivih svjedoka i žrtava, korišćenje EDS baze podataka, logističke dokumentacije i kadrovske dokumentacije, zatim principe presuđenja i pravila izrade presude u slučajevima ratnih zločina itd. Konkretno teme skupa su bile: Opšti principi u predmetima ratnih zločina, uključujući i potrebu gonjenja za krivična djela počinjena van Crne Gore, Saradnja sa ICTY/MICT, Naučene lekcije iz BiH, Specijalni odjel za ratne zločine i implikacije novog protokola između BiH i Crne Gore, Pregled ključnih principa i činjenica razvijenih u predmetima pred ICTY, Istražne tehnike u predmetima ratnih zločina, uključujući i angažovanje i rad sa svjedocima insajderima, i zaštita ranjivih svjedoka i žrtava, Istražne tehnike u predmetima ratnih zločina, uključujući korišćenje EDS baze podataka, logističke dokumentacije i kadrovske dokumentacije, Principi presuđivanja i pravila izrade presude u slučajevima ratnih zločina, Pregled ključnih principa i činjenica razvijenih u predmetima pred ICTY, Naučene lekcije od Odjela za ratne zločine BiH i priprema presuda u predmetima ratnih zločina, Potraga za nestalim licima na Balkanu. Seminaru je prisustvovalo 22 učesnika, od kojih 5 predstavnika Tužilačke organizacije (zamjenik Vrhovnog državnog tužioca, stručni saradnik u Specijalnom tužilaštvu, 3 zamjenika Višeg državnog tužioca), 10 sudstva (2 predsjednika, 5 sudija i 3 savjetnika - Viši sud – Podgorica, Osnovni sud -predsjednik i sudija) i 4 predstavnika državne uprave (Ministarstvo rada i socijalnog staranja - Komisija za nestala lica i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava), 3 predstavnika Uprave policije, kao i 2 gosta iz regiona tj. Tužilac i zamjenik za ratne zločine Republike Srbije.

2016.

-15. - 20. maj 2016. godine - Studijska posjeta, Bosni i Hercegovini (Sarajevo) i Holandiji (Hag), na temu: "Ratni zločini", u organizaciji Ambasade SAD u Podgorici tj. Biroa Stejt Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine drogom i sprovođenja zakona /INL Program. Učesnici studijske posjete su sudije i državni tužioci.

- 7. i 8. jul 2016. godine – Centar je u saradnji sa Ambasodom SAD u Podgorici tj. Biroom Stejt Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine drogom i sprovođenja zakona /INL Program, organizovao seminar na temu: "Obuka o primjeni crnogorske Strategije za istraživanje ratnih zločina". Seminar je imao za cilj unapređenje znanja, razmjena iskustva među kolegama i raspravljanje o spornim pitanjima i problemima na koje sudije i državni tužioci

nailaze u praksi kada je u pitanju procesuiranje i suđenje krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Seminar se odvijao kroz 4 sesije sa sledećim temama: Sesija 1: Istraživanje ratnih zločina, dio I - Opšti principi istraživanja ratnih zločina uključujući prisilne nestanke i nestale osobe; Saradnja sa Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju-ICTY/Mehanizmom za međunarodne krivične tribunale-MICT; Sesija 2: Istraživanje ratnih zločina, dio II - Istražne tehnike u predmetima ratnih zločina, dio I, uključujući angažovanje i rad sa "insider" svjedocima-svjedocima saradnicima, i zaštitu osjetljivih svjedoka i žrtava; Upotreba propisa o ratnim zločinima u predmetima terorizma i boraca u inostranstvu; Istražne tehnike u predmetima ratnih zločina, dio II, uključujući upotrebu EDS baze podataka, logističke dokumentacije, i dokumentacije o zaposlenima; Sesija 3: Praktična pitanja u vezi sa istraživanjem ratnih zločina - Uloga pripadnika crnogorskih paramilitarnih grupa i crnogorskih vojnika u vršenju ratnih zločina u Bosni i Hercegovini i na Kosovu, i diskusija o dostupnim dokazima u Hagu i zemljama regiona; Važnost odnosa sa medijima u istragama povodom ratnih zločina; Sesija 4: Regionalna i međunarodna iskustva u istraživanju ratnih zločina - Iskustva Specijalnog odjeljenja za ratne zločine Bosne i Hercegovine i uticaj novog protokola između Bosne i Hercegovine i Crne Gore; Saradnja sa SAD u istraživanju i krivičnom gonjenju ratnih zločina. Seminaru je prisustvovalo 29 učesnika, od kojih: 19 predstavnika sudstva i tužilaštva (6 sudija i 5 sudijskih savjetnika; 4 specijalna tužioca, 3 državna tužioca i 2 savjetnik u tužilaštvu) i 10 predstavnika Uprave policije.

2017.

- 20. i 21. april 2017. godine - Centar je u okviru TAIEX-a (Instrumenta za tehničku pomoć i razmjenu informacija Evropske komisije) organizovao radionicu/ekspertsku misiju, na temu: "Sprovođenje međunarodnih i domaćih propisa iz oblasti ratnih zločina". Radionica je imala za cilj unapređenje znanja nosilaca pravosudne funkcije koji primjenjuju odredbe međunarodnog humanitarnog prava i domaćeg krivičnog zakonodavstva u predmetima ratnih zločina. Poseban naglasak, kroz analizu sudske prakse, je bio stavljen na sljedeće teme: Princip komplementarnosti, koji reguliše nadležnost Međunarodnog suda i daje primarnu odgovornost i pravo državnim organima da gone učinioce međunarodnih zločina; Različiti oblici krivične odgovornosti, posebno pomaganje i podržavanje i njihov uticaj na određivanje kazne; Definicija, elementi i oblici komande ili odgovornosti nadređenog; Konstitutivni elementi u slučajevima prisilnih nestanaka kao zločina protiv čovječnosti. Radionici je prisustvovalo 17 predstavnika pravosuđa (3 državna tužioca, 3 sudija, 8 sudijskih savjetnika i 3 savjetnika Specijalnog tužilaštva).

2018.

- 7. i 8. jun 2018. godine – Centar je, u saradnji sa Ambasadorom SAD u Podgorici tj. Biroom State Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine drogom i sprovođenje zakona (INL) - Program stalnog pravnog savjetnika, organizovao Konferenciju o ratnim zločinima. Konferencija je imala za cilj unapređenje znanja, razmjenu iskustava među kolegama i raspravljavanje o spornim pitanjima i problemima na koje sudije i državni tužioci nailaze u praksi kada je u pitanju procesuiranje i suđenje krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Konkretnije teme Konferencije koja se odvijala kroz sesije bile su sledeće: Sesija 1: Uvod u istrage i krivično gonjenje ratnih zločina; Ratni zločini - Aktuelna pitanja u Crnoj Gori; Sesija 2: Iskustva SAD u krivičnom gonjenju i istragama ratnih zločina, uključujući saradnju između Crne Gore i SAD; Uloga Federalnog biroa za istrage (FBI) u krivičnom gonjenju i istragama ratnih zločina; Uloga Ministarstva za domovinsku bezbjednost u krivičnom gonjenju i istragama ratnih zločina, uključujući i pitanja koja se tiču imigranata u SAD; Sesija 3: Iskustvo Bosne i Hercegovine; Iskustvo BiH u istragama ratnih zločina; Sesija 3: Saradnja između MICT i Jedinice za nestale osobe; Saradnja sa MICT u slučajevima ratnih zločina; Potraga za nestalim osobama i iskustvo EULEX-a u krivičnom gonjenju i istragama ratnih zločina. Konferenciji je prisustvovalo 22 učesnika (5 državnih tužilaca, 10 savjetnika u sudovima i 2 savjetnika u tužilaštvima i 5 predstavnika Uprave policije).

2019.

- 30. septembar – 1. oktobar 2019. godine, Centar, u saradnji i uz podršku Ambasade SAD u Podgorici tj. Biroom State Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine drogom i sprovođenje zakona (INL) – organizovao je međunarodnu konferenciju na temu: „Efikasna istraga, krivično gonjenje i presuđivanje u predmetima ratnih zločina u Crnoj Gori“. Sesija 1: „Uvod u istrage i krivično gonjenje ratnih zločina“, Sesija 2: „Aktuelna pitanja, uključujući rad sa žrtvama“ U toku sesije 3: „Iskustva SAD u krivičnom gonjenju i istragama ratnih zločina“ Sesija 4: „Bosansko iskustvo u ratnim zločinima i predmeti nestalih osoba“, u okviru panel diskusije na temu „Bosanska iskustva u istragama ratnih zločina, potragama za nestalim licima i regionalna saradnja. Sesija 5 „Presuđivanje u predmetima ratnih zločina“, Sesija 6: Saradnja sa Hagom. Konferencija je zaključena sesijom 7: Potraga za nestalim licima, na kojoj je zamjenica šefa Programa za zapadni Balkan Međunarodne komisije za nestala lica, govorila na temu: „Prisilni nestanci i nestala lica“. Konferenciji je prisustvovalo: šest sudija, 12 državnih tužilaca, dva sudska savjetnika, predstavnici Uprave policije, Uprave za inspekcijske poslove i dva predstavnika Sekretarijata Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu.

2020.

– 29. i 30. jun 2020. godine, Centar, u saradnji sa Ambasadom SAD u Podgorici tj. Birom Stejt Dipartmenta za borbu protiv međunarodne trgovine narkoticima i sprovođenje zakona – INL Program, organizovao je obuku iz Programa za kontinuiranu obuku sudija i državnih tužilaca za 2020. godinu, na temu „Efikasna istraga, krivično gonjenje i presuđivanje u predmetima ratnih zločina u Crnoj Gori“. Teme o kojima se govorilo bile su: Specifičnosti istrage i krivičnog gonjenja krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom; Opšta načela istrage ratnih zločina, uključujući naučene lekcije i fenomen „vikend ratnika“; Aktuelna pitanja u vezi ratnih zločina u Crnoj Gori; Studija slučaja; Saslušanje optuženih i dokazni postupak u predmetima ratnih zločina; Crnogorsko iskustvo – presude u predmetima ratnih zločina. Seminaru je prisustvovalo šesnaest (16) učesnika (5 sudija, 4 savjetnika u sudovima i 7 državnih tužilaca).

2021.

– 17. i 18. jun 2021. godine – Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu organizovao je u okviru svog Programa za kontinuiranu obuku sudija i državnih tužilaca za 2021. godinu, seminar na temu „Ratni zločini i prisilni nestanci“. Konkretnije teme o kojima se govorilo bile su: Istrage krivičnih djela ratnih zločina – sporna pitanja iz tužilačke prakse; Sudska praksa u vezi sa predmetima ratnih zločina – crnogorsko iskustvo; Tužilačka istraga i procesuiranje predmeta ratnih zločina u Bosni i Hercegovini – aktuelna pitanja i sudska praksa; Ratni zločini – iskustva iz perspektive međunarodnog tužioca i savjetnika za ratne zločine; Studija slučaja i aktuelna pitanja iz tužilačke prakse; Dokazni postupak u predmetima ratnih zločina. Seminaru je prisustvovalo 11 učesnika (3 sudija, 6 državnih tužilaca i 2 savjetnika u državnom tužilaštvu).

6. Kako bi se ojačao postojeći zakonski okvir i osigurala adekvatna primjena člana 12. stav 4. Konvencije, Komitet preporučuje da država potpisnica usvoji eksplicitne zakonske odredbe kojima se izričito utvrđuje: (a) suspenzija, tokom trajanja istrage, svih državnih agenata, civilnih ili vojnih, koji su osumnjičeni da su počinili krivično djelo prisilnog nestanka; (b) uspostavljanje mehanizma kojim se osigurava da organi za sprovođenje zakona ili bezbjednosne snage, bez obzira da li civilni ili vojni, čiji su članovi osumnjičeni da su počinili krivično djelo prisilnog nestanka, ne učestvuju u istrazi.

U kontekstu nesmetanog vođenja krivičnog postupka, a u skladu sa članom 12 stav 4 Konvencije, Krivični zakonik Crne Gore u korpusu krivičnih djela protiv pravosuđa propisuje krivično djelo Ometanje pravde (Član 396a), kojim je propisano da će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina ko sudiju, državnog tužioca, njegovog zamjenika, notara ili javnog izvršitelja silom ili prijetnjom ili na drugi način ozbiljno ometa ili spriječi u vršenju dužnosti da donese ili ne donese neku odluku. Ko prilikom izvršenja djela iz stava 1 ovog člana prijeti upotrebom oružja ili licima iz stava 1 ovog člana nanese laku tjelesnu povredu, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.

U cilju jačanja i adekvatne primjene člana 12 stav 4 Konvencije, **Zakon o državnim službenicima i namještenicima**¹⁷ u članu 111 propisuje osnov privremenog ograničenja vršenja dužnosti pa tako državnom službeniku, odnosno namješteniku protiv koga je pokrenut krivični postupak, odnosno disciplinski postupak zbog teže povrede službene dužnosti, ako bi njegovo prisustvo štetilo interesu državnog organa može se do okončanja tog postupka ograničiti vršenje dužnosti na način da mu se: ograniče ili oduzmu data ovlašćenja; odredi mjera privremenog raspoređivanja na drugo radno mjesto; zabrani obavljanje poslova u državnom organu (suspenzija).

I **Zakon o unutrašnjim poslovima**¹⁸ predviđa osnov kada će policijski službenik biti privremeno udaljen sa rada i to: ako je zatečen u vršenju teže povrede službene dužnosti za koju je propisano obavezno izricanje mjere prestanak radnog odnosa, do okončanja disciplinskog postupka; za vrijeme trajanja pritvora; ili ako je protiv njega pokrenut krivični postupak zbog krivičnog djela sa elementima korupcije iz člana 127 stav 2 ovog zakona ili krivičnog djela učinjenog na radu ili u vezi sa radom, do okončanja krivičnog postupka. Policijski službenik može biti privremeno udaljen sa rada i kad je protiv njega pokrenut krivični postupak zbog krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti ili disciplinski postupak zbog teže povrede službene dužnosti, ako bi njegovo prisustvo na radu štetilo interesu, odnosno ugledu Ministarstva i Policije ili ometalo tok disciplinskog postupka. Policijski službenik može biti privremeno udaljen sa rada i prije pokretanja krivičnog postupka kad je donijeta naredba o sprovođenju istrage protiv njega za krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti ako bi njegovo prisustvo na radu štetilo interesu, odnosno ugledu Ministarstva i Policije. Neposredni rukovodilac dužan je da podnese obrazloženi predlog za privremeno udaljenje sa rada policijskog službenika, u roku od pet dana, ako je ispunjen neki od uslova za privremeno udaljenje iz st. 1 i 3 ovog člana i da ga o tome obavijesti. Direktor policije dužan je da, bez odlaganja, primljeni predlog za privremeno udaljenje sa rada, uz svoje mišljenje u odnosu na predlog, uputi ministru na odlučivanje. Policijskom službeniku koji je privremeno udaljen sa rada, oduzima se službena značka, službena legitimacija, oružje i druga oprema koja mu je povjerena za vršenje poslova, dok privremeno udaljenje traje (član 176).

Udaljenost lica u službi u Vojsci regulisana je **Zakonom o Vojsci Crne Gore**¹⁹ koji u članu 113 propisuje da se lice u službi u Vojsci udaljava od dužnosti: za vrijeme dok se nalazi u pritvoru; za vrijeme izdržavanja kazne zatvora; ako je zatečeno u vršenju disciplinskog prestupa ili ako je protiv njega pokrenut krivični postupak ili postupak zbog disciplinskog prestupa, ako bi njegovo prisustvo na dužnosti bilo štetno po interese službe. Vrijeme udaljenja od dužnosti ne računa se u vrijeme za unapređivanje, osim ako se utvrdi da nije postojao razlog za udaljenje. Žalba na rješenje o udaljenju od dužnosti ne odlaže njegovo izvršenje. U slučaju iz stava 1 tačka 3 ovog člana, lice u službi u Vojsci za vrijeme udaljenja od dužnosti ne može dolaziti na posao.

Članom 19b Zakonika o krivičnom postupku predviđeno je da, kad je propisano da vođenje krivičnog postupka ima za posljedicu ograničenje određenih prava, ova ograničenja, ako zakonom nije drukčije propisano, nastupaju: potvrđivanjem optužnice; pozivanjem na glavni pretres u skraćenom postupku u skladu sa članom 454 stav 1 ovog zakonika ili donošenjem rješenja o kažnjavanju bez održavanja glavnog pretresa u skladu sa članom 461 stav 1 ovog zakonika; pozivanjem na glavni pretres u postupku za izricanje mjere bezbjednosti obaveznog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, odnosno obaveznog psihijatrijskog liječenja na slobodi u skladu sa članom 471 stav 2 ovog zakonika. O okolnostima iz stava 1 ovog člana, sud će po službenoj dužnosti, u roku od tri dana od donošenja odluke, obavijestiti organ ili poslodavca kod koga je okrivljeni zaposlen. Na način i u roku iz stava 2 ovog člana, sud će obavijestiti organ ili poslodavca kod koga je okrivljeni zaposlen i o određivanju pritvora. O davanju podataka u skladu sa st. 2 i 3 ovog člana, sud će obavijestiti okrivljenog i njegovog branioca, na njihov zahtjev.

¹⁷ „Sl. list CG”, br. 2/2018, 34/2019 i 8/2021

¹⁸ „Službeni list CG”, broj 70/2021

¹⁹ „Sl. list CG”, br. 51/2017 i 34/2019

7. Komitet preporučuje da država potpisnica osigura efikasnu implementaciju postojećih mjera zaštite i da ih primjenjuje na sva lica iz člana 12. stav 1. Konvencije. Pored toga, Komitet preporučuje da država potpisnica osigura da se svi potencijalni navodi o prijetnji ili zastrašivanju protiv svjedoka u suđenjima za ratne zločine brzo, temeljno i nepristrasno istraže, čak i ako nije bilo formalne krivične prijave; da se počinioci krivično gone; i, ukoliko budu proglašeni krivima, kazne odgovarajućim kaznama.

Načelo legaliteta krivičnog gonjenja predstavlja jedno od osnovnih načela krivičnog postupka propisano članom 19 Zakonika o krivičnom postupku, na način da je državni tužilac dužan da preduzme krivično gonjenje kad postoji osnovana sumnja da je određeno lice učinilo krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, ako ovim zakonikom nije drukčije određeno.

U skladu sa članom 12 stav 4 Konvencije, Krivični zakonik Crne Gore u korpusu krivičnih djela protiv pravosuđa propisuje krivično djelo Sprječavanje dokazivanja (član 390), kojim je propisano da će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina ko svjedoku ili vještaku ili drugom učesniku pred sudom ili drugim državnim organom, ili njegovom članu porodice ili porodične zajednice učini, ponudi ili obeća poklon ili drugu korist ili prema njemu primijeni silu ili prijetnju u namjeri da to lice davanjem lažnog iskaza ili nedavanjem iskaza utiče na ishod postupka. Ko u namjeri da spriječi ili oteža dokazivanje sakrije, uništi, ošteti ili djelimično ili potpuno učini neupotrebljivom tuđu ispravu ili druge predmete koji služe za dokazivanje, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

U dijelu zaštite svjedoka, Zakonom o zaštiti svjedoka uređeni su uslovi i postupak za pružanje zaštite i pomoći svjedoku van suda kada postoji osnovana bojazan da bi davanjem iskaza u cilju dokazivanja krivičnog djela, za koje je ovim zakonom predviđena mogućnost zaštite, bio izložen stvarnoj i ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima, a druge mjere zaštite nijesu dovoljne. Zaštita i pomoć u smislu stava 1 ovog člana može se, na zahtjev svjedoka, pružiti i njemu bliskom licu (član 1). Program zaštite primjenjuje se samo ako bez iskaza svjedoka ne može biti dokazano krivično djelo ili bi njegovo dokazivanje na drugi način bilo znatno otežano, kada se dokazuje set krivičnih djela među kojima su krivična djela protiv čovječnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom (član 5).

Zaštita svjedoka, odnosno njemu bliskog lica obezbjeđuje se primjenom Programa zaštite svjedoka. Program zaštite je skup mjera predviđenih ovim zakonom koje se primjenjuju u cilju zaštite života, zdravlja, fizičkog integriteta, slobode ili imovine većeg obima svjedoka, odnosno njemu bliskog lica. Program zaštite može se primijeniti samo uz pristanak svjedoka, odnosno njemu bliskog lica. Program zaštite može se primijeniti na maloljetno lice samo uz saglasnost roditelja ili staratelja, a na lice djelimično ili potpuno lišeno poslovne sposobnosti samo uz saglasnost lica ovlašćenog za njegovo zastupanje ili staratelja (član 2).

U Višim sudovima u Podgorici i Bijelom Polju od 2009. godine funkcioniše Služba za podršku svjedocima/oštećenima tj. žrtvama ratnih zločina, s ovlašćenim licima za podršku oštećenima/svjedocima u predmetima za ovo krivično djelo. Radi informisanja javnosti o radu Službi publikovan je i Informator koji sadrži detaljne informacije o mjesno i stvarno nadležnim sudovima, važnosti svjedočenja pred sudom i samom svjedočenju (bezbjednost-mjere zaštite, ko može biti saslušan kao svjedok, a ko oslobođen od dužnosti svjedočenja, šta je predočavanje, a šta suočenje, ko može svjedoku postaviti pitanja, šta kad se završi svjedočenje), informacije o radu Službe (prvi kontakt sa sudom, podrška) i kontakt podaci lica koja su ovlašćena da pruže podršku svjedocima/oštećenima. Ovlašćena lica iz Službe za podršku na raspolaganju su da daju odgovore na pitanja, da daju objašnjenja u vezi sa radom suda, krivičnim postupkom, mjestom sjedenja u sudnici i da učine sve što mogu kako bi svjedočenje za žrtvu predstavljalo pozitivno iskustvo, a ne nelagodnost.

Informator je javno publikovan i distribuiran sudovima, a nalazi se i na portalu sudova www.sudovi.me

IV Mjere za sprečavanje prisilnih nestanaka (čl.16-23.)

8. Država potpisnica bi trebalo da osigura da žalbeni postupak koji se odnosi na ekstradiciju treba takođe da se primjenjuje na slučajeve protjerivanja ili deportacije. Država potpisnica takođe treba da razmotri i eksplicitno uključivanje u domaće zakonodavstvo zabrane protjerivanja, povratka, predaje ili izručenja kada postoje opravdani razlozi da se smatra da će neka osoba biti u opasnosti od prisilnog nestanka.

Pored instrumenata za zaštitu ljudskih prava Ujedinjenih nacija, Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda²⁰ i konvencija Savjeta Evrope iz oblasti zaštite ljudskih prava, koje shodno članu 9 Ustava Crne Gore imaju neposrednu primjenu u Crnoj Gori i direktno se primjenjuju kada odnose uređuju drugačije od crnogorskog zakonodavstva, nacionalni propisi detaljnije regulišu predmetnu oblast.

Kada se radi o postupcima izručenja, treba istaći da nadležni organi u Crnoj Gori, prilikom odlučivanja u svakom konkretnom slučaju izručenja, vode računa o svim relevantnim okolnostima, uključujući eventualno postojanje sistematskih, ozbiljnih, očiglednih ili masovnih povreda prava čovjeka u državi koja traži izručenje. U postupku izručenja okrivljenih i osuđenih lica, Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima u članu 22 propisuje da ministar nadležan za poslove pravosuđa neće dozvoliti izručenje lica koje u Crnoj Gori uživa pravo azila ili kad se može opravdano pretpostaviti da bi lice čije se izručenje traži u slučaju izručenja bilo izloženo progonu ili kažnjavanju zbog svoje rase, vjere, državljanstva, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili zbog svojih političkih uvjerenja ili bi njegov položaj bio otežan zbog nekog od tih razloga.

Najvažnija komponenta izbjegličkog statusa i azila jeste zaštita od vraćanja u zemlju u kojoj za to lice postoji opravdan strah od progona. Ovakva zaštita je našla svoje mjesto u načelu zabrane proterivanja ili vraćanja silom (non-refoulement) koje je opšteprihvaćeno od strane Crne Gore kao zakonsko načelo u relevantnim propisima.

Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca²¹ u članu 11 propisuje da je zabranjeno protjerati ili na bilo koji način vratiti državljanina treće zemlje ili lice bez državljanstva u zemlju u kojoj bi njegov život ili sloboda bili ugroženi zbog rasne, vjerske ili nacionalne pripadnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili zbog političkog mišljenja, ili u kojoj bi mogao biti podvrgnut mučenju, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju, ili koja bi to lice mogla izručiti drugoj zemlji u kojoj bi njegov život ili sloboda bili ugroženi zbog rasne, vjerske ili nacionalne pripadnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili zbog političkog mišljenja, ili u kojoj bi mogao biti podvrgnut mučenju, nečovječnom ili ponižavajućem postupanju.

I Zakon o strancima²² u članu 116 propisuje zabranu prinudnog udaljenja stranca u državu gdje su njegov život ili sloboda ugroženi zbog njegove rasne, vjerske ili nacionalne pripadnosti, pripadnosti posebnoj društvenoj grupi ili političkog mišljenja, ili u kojoj bi mogao biti podvrgnut mučenju ili neljudskom i ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, ili bi nad njim mogla biti izvršena smrtna kazna, kao i da bi vraćanje u drugu državu predstavljalo opasnost od prinudnog udaljenja u državu porijekla, prinudno udaljenje stranca ako je to u suprotnosti sa Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropskom konvencijom o sprječavanju mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, Konvencijom o pravima djeteta i Konvencijom o ostvarivanju dječjih prava. Takođe, maloljetni stranac bez pratnje će se, uzimajući u obzir najbolji interes djeteta, prinudno udaljiti u državu u kojoj će biti predat članu porodice, imenovanom staratelju ili ustanovi za prihvatanje djece.

9. Komitet preporučuje da država potpisnica preduzme neophodne mjere kako bi se osiguralo da, u praksi, sva lica koja su lišena slobode mogu da komuniciraju bez

²⁰ Zakon o potvrđivanju Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda „Službeni listu SRJ – Međunarodni ugovori“, br.5/2001

²¹ „Sl.list CG“, br. 2/2017 i 3/2019.

²² „Sl. List CG“, br. 12/2018

odlaganja sa svojim porodicama ili bilo kojim licima po svom izboru i imaju pristup nezavisnom advokatu od samog početka lišenja slobode. Pored toga, Komitet preporučuje da se pravo da se ospori zakonitost pritvora obuhvati u spisku prava koja ne mogu biti ograničena tokom ratnog stanja ili vanrednog stanja. Država potpisnica takođe treba da osigura da se informacije o svim licima lišenim slobode efikasno unesu u registre i/ili evidencije u skladu sa standardnim protokolima i da se osigura da informacije sadržane u njima obuhvataju, u najmanju ruku, one informacije koja su potrebne u skladu sa članom 17. stav 3. Konvencije.

Crna Gora je u potpunosti posvećena zaštiti ljudskih prava i sloboda i svako je obavezan da poštuje prava i slobode drugih. Ustavom Crne Gore je propisano da lice može biti pritvoreno i zadržano u pritvoru samo na osnovu odluke nadležnog suda, ako postoji osnovana sumnja da je izvršilo krivično djelo i samo ako je to neophodno radi vođenja krivičnog postupka (član 30).

I u Zakoniku o krivičnom postuku su definisana prava lica lišenih slobode. U članu 5 se navodi da lice lišeno slobode od strane nadležnog državnog organa mora biti odmah obaviješteno na svom jeziku ili na jeziku koji razumije o razlozima lišenja slobode i istovremeno upoznato da nije dužno ništa da izjavi, da ima pravo da uzme branioca koga sam izabere, da zahtijeva da se o lišenju slobode obavijesti lice koje sam odredi, kao i diplomatsko konzularni predstavnik države čiji je državljanin, odnosno predstavnik odgovarajuće međunarodne organizacije ako se radi o licu bez državljanstva ili izbjeglici. Nadalje, Zakonik propisuje i Pravo na odbranu po kojem okrivljeni ima pravo da se brani sam ili uz stručnu pomoć branioca koga sam izabere iz reda advokata; okrivljeni ima pravo da njegovom saslušanju prisustvuje branilac; prije prvog saslušanja, okrivljeni će se poučiti o pravu da uzme branioca, da se sa braniocem dogovori o načinu odbrane i da branilac može da prisustvuje njegovom saslušanju. On će biti upozoren da sve što izjavi može biti upotrijebljeno protiv njega kao dokaz; ako okrivljeni sam ne uzme branioca, postaviće mu se branilac po službenoj dužnosti, kad je to određeno ovim zakonikom; okrivljenom se mora obezbijediti dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane; kao i da osumnjičeni ima pravo na branioca u skladu sa ovim zakonikom. Takođe, u članu 73 Zakonika propisana je komunikacija okrivljenog koji je u pritvoru i branioca, te da ako se okrivljeni nalazi u pritvoru, branilac se može sa njim dopisivati i razgovarati bez nadzora. Branilac ima pravo na povjerljiv razgovor sa osumnjičenim koji je lišen slobode i prije nego što je osumnjičeni saslušan. Kontrola ovog razgovora prije prvog saslušanja dopuštena je samo posmatranjem, ali ne i slušanjem.

U dijelu Preporuke da se pravo da se ospori zakonitost pritvora obuhvati u spisku prava koja ne mogu biti ograničena tokom ratnog stanja ili vanrednog stanja, Ustav Crne Gore propisuje da se za vrijeme proglašenog ratnog ili vanrednog stanja može ograničiti ostvarivanje pojedinih ljudskih prava i sloboda, u obimu u kojem je to neophodno. To ograničenje se ne smije činiti po osnovu pola, nacionalnosti, rase, vjere, jezika, etničkog ili društvenog porijekla, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja ili bilo kakvog drugog ličnog svojstva. Takođe, ne mogu se ograničiti prava na: život; pravni lijek i pravnu pomoć; dostojanstvo i poštovanje ličnosti; pravično i javno suđenje i načelo zakonitosti; pretpostavku nevinosti; odbranu; naknadu štete za nezakonito ili neosnovano lišenje slobode i neosnovanu osudu; slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; zaključenje braka. Ne mogu se ukidati zabrane: izazivanja ili podsticanja mržnje ili netrpeljivosti; diskriminacije; ponovnog suđenja i osude za isto krivično djelo; nasilne asimilacije. Mjere ograničenja mogu važiti najduže dok traje ratno ili vanredno stanje. (član 25)

Vodeći računa o članu 17 stav 3 Konvencije, Pravilnik o bližem načinu izvršavanja pritvora²³ tretira prijem pritvorenih lica, utvrđivanje njihovog identiteta itd.

Pritvorenim licima smještenim u Istražnom zatvoru Podgorica i Zatvoru Bijelo Polje omogućena je komunikacija sa spoljnim svijetom u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku i Pravilnika o bližem načinu izvršavanja pritvora. S obzirom da je pritvor mjera kojom se obezbjeđuje prisustvo osumnjičenog lica i nesmetano vođenje krivičnog postupka, čije izvršenje nadgleda postupajući sudija koji je ovlašćen za tu svrhu ili sudija kojeg imenuje, lica kojima se

²³ "Sl. list Crne Gore", br. 042/12 od 31.07.2012.godine)

ova mjera izriče ili pritvorena lica, mogu da uspostave kontakt sa spoljnim svijetom (posjete, prepiska i telefoniranje) samo uz saglasnost sudije za istragu. Dalje, pritvorena lica uspostavljaju kontakt sa spoljnim svijetom kroz posjete supružnika ili lica sa kojima žive u stalnoj vanbračnoj zajednici, članovima svoje bliske rodbine, advokatom odbrane, a na njihov zahtjev i sa doktorom medicine i drugim licima, predstavnicima domaćih organizacija koja se bave zaštitom ljudskih prava, predstavnicima međunarodnog komiteta za borbu protiv mučenja kada je to predviđeno u potvrđenim međunarodnim ugovorima, a pritvorena lica koji su strani državljani takođe mogu primiti posjete predstavnika diplomatskih misija i konzularnih predstavništava strane zemlje čiji su državljani. Pored tog, pritvorena lica mogu da uspostave kontakt i putem prepiske sa licima van zatvora i telefonskih poziva koje mogu obavljati samo iz telefonske govornice koje se nalaze u krugu zatvora i to u vrijeme i na način koji su utvrđeni dnevnim rasporedom.

Prilikom prijema u zatvor vrši se upis pritvorenog lica u matičnu knjigu i to lice se upoznaje sa osnovnim pravima i dužnostima koje ima za vrijeme trajanja pritvora. Prilikom prijema u zatvor utvrđuje se identitet na osnovu rješenja o određivanju pritvora i naloga za prijem pritvorenog lica, ličnih isprava i drugih isprava i vrši pretres pritvorenog lica. Sud koji je odredio pritvor dostavlja zatvoru rješenje o određivanju pritvora i pisani nalog za prijem pritvorenog lica.

Navedeni nalog sadrži: prezime i ime, dan, mjesec i godinu rođenja, jedinstveni matični broj lica, mjesto rođenja, adresu prebivališta – boravišta, zakonski naziv krivičnog djela, datum i čas lišenja slobode, vrijeme za koje je potrebno izdvajanje od ostalih pritvorenih lica i potpis ovlašćenog lica koje je izdalo nalog. Ukoliko pritvoreno lice nema identifikacione dokumente ili se dovodi u sumnju njegov identitet, Uprava zatvora će odmah od sudije za istragu zatražiti dostavljanje podataka potrebnih za identifikaciju pritvorenog lica.

Nadležni organi su, u skladu sa važećim propisima, u obavezi da vode matične knjige evidencije o pritvorenim licima. Ove evidencije sadrže sledeće podatke: identitet lica lišenog slobode; datum, vrijeme i mjesto kada je lice lišeno slobode i naziv organa koji je lice lišilo slobode; naziv organa koji je naložio lišenje slobode i osnov lišenja slobode; naziv organa nadležnog za nadzor nad lišenjem slobode; mjesto gdje je smješteno lice lišeno slobode, datum i vrijeme kada je lice smješteno u mjesto lišenja slobode i organ nadležan za mjesto smještaja lica lišenog slobode; podatke o zdravstvenom stanju lica lišenog slobode; u slučaju smrti lica lišenog slobode, okolnosti i uzrok smrti i mjesto gdje se nalaze posmrtni ostaci lica; datum i vrijeme puštanja na slobodu ili premještaja u drugu pritvorsku jedinicu, odredište i organ nadležan za premještanje. Takođe, u matičnu knjigu evidencije pritvorenog lica upisuju se i: jedinstveni matični broj (JMBG) pritvorenog lica, datum i sat prijema u zatvor, prezime, očevo i rođeno ime, dan, mjesec, godina, mjesto, opština i država rođenja, prebivalište ili boravište, državljanstvo, zanimanje, naziv i član krivičnog djela, podaci o podignutoj optužnici.

Neposredno po prijemu u zatvor vrši se ljekarski pregled i sačinjava zdravstveni karton pritvorenog lica. Ljekarski pregled pritvorenog lica vrši se i prilikom njegovog otpuštanja iz zatvora. Pritvoreno lice se može privremeno premjestiti u drugu organizacionu jedinicu, uz prethodnu saglasnost sudije za istragu, zbog pretrpanosti smještajnih kapaciteta zatvora, bezbjedonosnih ili zdravstvenih razloga. Otpuštanje pritvorenog lica iz zatvora vrši se na osnovu rješenja o ukidanju pritvora i naloga za otpuštanje pritvorenog lica.

Prilikom otpuštanja pritvoreno lice će pregledati zatvorski doktor radi utvrđivanja zdravstvenog stanja u momentu njegovog izlaska iz zatvora, o čemu sačinjava izvještaj. Izvještaj se unosi u zdravstveni karton pritvorenog lica. U slučaju smrti pritvorenog lica, lice koje rukovodi zatvorom obavještava predsjednika suda čijim je rješenjem određen pritvor, Upravu policije, nadležnog tužioca, porodicu pritvorenog lica, službu zatvora koja vodi matičnu evidenciju, njegovog branioca i Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava. Posmrtni ostaci pritvorenog lica predaju se porodici radi sahrane, a ako to nije moguće, sahrana će se obaviti na mjesnom groblju.

10. Komitet preporučuje da država potpisnica osigura da sva ovlašćena lica, bez obzira da li su civilna ili vojna lica, medicinsko osoblje, javni službenici ili druga lica koja su

eventualno učestvovala u pritvaranju ili postupanju prema bilo kom licu lišenom slobode i zvaničnici koji su odgovorni za sprovođenje pravde, istragu i krivično gonjenje slučajeva prisilnog nestanka, dobiju odgovarajuću i redovnu obuku o odredbama Konvencije.

Uprava za kadrove, kao organ zadužen za stručno usavršavanje i edukaciju državnih službenika i namještenika, u skladu sa relevantnim strateškim dokumentima i akcionim planovima realizovala je obuke za državne službenike i namještenike na državnom i lokalnom nivou u cilju sticanja znanja i vještina iz pojedinih oblasti i podizanja svijesti kod zaposlenih kada su u pitanju međunarodni akti. Za realizaciju ovih veoma značajnih obuka angažovani su domaći i strani eksperti za pojedine oblasti kao i praktičari koji su prenosili svoja iskustva.

Održane su obuke iz sljedećih oblasti: zabrana diskriminacije; antidiskriminacija; Evropska povelja o ljudskim pravima - suđenje u razumnom roku; Zaštita ljudskih prava u Crnoj Gori; Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda; Rezolucija 1925 - žene, mir i bezbjednost; Proces prihvata povratnika.

Policijska akademija kao institucija čija je primarna djelatnost edukacija budućeg policijskog kadra, kroz predmet Ljudska prava i etika detaljno naglašava poštovanje ljudskih prava u svim kontekstima policijskog posla. U tom smjeru realizovane su stručne i specijalističke obuke za polaznike/ce Policijske akademije. U saradnji sa Centrom za građansko obrazovanje spovedene su radionice na temu ljudskih prava: „Ljudska prava kroz koncept tranzicione pravde i ratna dešavanja devedesetih“ i „Ljudska prava marginalizovanih grupa u društvu“, u kojima je bilo govora i o predmetnoj temi.

U dijelu obuka nosilaca pravosudnih funkcija, molimo vidjeti odgovor povodom preporuke broj 5.

V Mjere za pružanje reparacije i zaštite djece od prisilnog nestanka (čl.24. i 25.)

11. Država potpisnica treba da razmotri uvođenje neophodnih izmjena zakona radi utvrđivanja definicije žrtve koja je u skladu sa definicijom sadržanom u članu 24. stav 1. Konvencije, u cilju da se svakoj osobi koja je pretrpjela štetu kao direktan rezultat prisilnog nestanka obezbijedi puno uživanje prava navedenih u Konvenciji, naročito prava na istinu i reparaciju sadržanih u članu 24. st. 2., 4. i 5. Konvencije.

Pojam žrtve krivičnog djela nasilja, u smislu člana 3 Zakona o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja²⁴ je lice kod koga je usljed krivičnog djela nasilja nastupila smrt, teška tjelesna povreda ili teško narušenje fizičkog i psihičkog zdravlja. Žrtvom se smatra i lice kod koga je usljed krivičnog djela nasilja učinjenog s umišljajem uz primjenu fizičke sile ili drugih radnji kojima se narušava psihički integritet, nastupila smrt, teška tjelesna povreda ili teško narušenje fizičkog i psihičkog zdravlja i kad izvršenje tog krivičnog djela nije bilo usmjereno na to lice. Žrtvom se smatra i lice kod koga je nastupila smrt, teška tjelesna povreda ili teško narušenje fizičkog i psihičkog zdravlja u slučaju: - pokušaja sprječavanja izvršenja krivičnog djela nasilja; - pomaganja policiji prilikom lišenja slobode učinioca krivičnog djela nasilja; - pružanja pomoći žrtvi.

Zakonom o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja uvažavajući načela Evropske konvencije o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja čija je Crna Gora Strana ugovornica²⁵ i odredbe sekundarnih izvora prava Evropske unije, urediće se pravo na novčanu naknadu štete žrtvama krivičnih djela nasilja učinjenih sa umišljajem, uslovi i postupak za ostvarivanje prava na naknadu, organi koji donose odluke i učestvuju u postupku odlučivanja o pravu na

²⁴ „Sl.list CG“, br. 35/2015

²⁵ Zakon o potvrđivanju Evropske konvencije o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja "Službeni list CG - Međunarodni ugovori", br. 6/2009

naknadu, organi i postupak koji se primjenjuje u prekograničnim slučajevima. Takođe, Zakonom o naknadi štete za žrtve krivičnih djela nasilja, uređeni su uslovi, način i postupak za ostvarivanje prava na naknadu štete žrtvama krivičnih djela nasilja. Zakon je stupio na snagu 15. jula 2015. godine, a primjenjivaće se danom pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

Dodatno, Krivični zakonik Crne Gore definiše širok termin žrtve propisujući da je u smislu tog zakonika žrtva lice kome je protivpravnim djelom koje je u zakonu propisano kao krivično djelo prouzrokovan fizički ili duševni bol ili patnja, imovinska šteta ili povreda ljudskih prava i sloboda.

12. Država potpisnica treba da garantuje pravo na odštetu, uključujući medicinsku i psihološku rehabilitaciju, restituciju, zadovoljenje, uključujući povraćaj dostojanstva i ugleda, kao i blagovremenu, pravičnu i adekvatnu naknadu štete za sva lica koja su pretrpjela štetu kao direktnu posljedicu prisilnog nestanka, bez obzira na to kada je krivično djelo počinjeno, pa čak i ako se ne vodi krivični postupak protiv potencijalnih izvršilaca krivičnog djela, odnosno kada potonji nisu identifikovani.

Svim žrtvama ratnih zločina ili njihovim porodicama u Crnoj Gori garantovan je pristup pravdi, kompenzaciji i reparaciji.

Prema važećem zakonodavstvu žrtve krivičnih djela mogu ostvariti pravo na naknadu štete na dva načina, i to: od okrivljenog podnošenjem predloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku ili podnošenjem tužbe u parničnom postupku. Zakonikom o krivičnom postupku propisano je da će se imovinskopravni zahtjev koji je nastao uslijed izvršenja krivičnog djela raspraviti na predlog lica koje je ovlašćeno da takav zahtjev ostvaruje u parničnom postupku, ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak. Imovinskopravni zahtjev može se odnositi na naknadu štete, povraćaj stvari ili poništaj određenog pravnog posla. Predlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva podnosi se državnom tužiocu, odnosno sudu pred kojim se vodi krivični postupak i to najkasnije do završetka glavnog pretresa pred prvostepenim sudom. Ako ovlašćeno lice nije podnijelo predlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u krivičnom postupku do podizanja optužbe, obavijestice se da može taj predlog podnijeti do završetka glavnog pretresa.

U parničnim postupcima, koje žrtve ratnih zločina pokrenu tužbama za naknadu nematerijalne i/ili materijalne štete, sudovi postupaju na način što primjenjuju odredbe Zakona o obligacionim odnosima²⁶ i Zakona o parničnom postupku²⁷.

Saglasno Zakonu o obligacionim odnosima žrtva trgovine ljudima ima zakonsko pravo da podnese tužbu za naknadu materijalne/nematerijalne štete. Sud o tužbenom zahtjevu odlučuje na osnovu usmenog, neposrednog i javnog raspravljanja. Usvajanje, odnosno odbijanje tužbenog zahtjeva zavisi isključivo da li je zahtjev osnovan, a koje činjenice će sud uzeti kao dokazane sud odlučuje po svom uvjerenju, na osnovu savjesne i brižljive ocjene svakog dokaza zasebno i svih dokaza zajedno, kao i na osnovu rezultata cjelokupnog postupka. U pogledu postojanja krivičnog djela i krivice, sud je u parničnom postupku vezan za pravosnažnu presudu suda kojom se optuženi oglašava krivim. S tim u vezi, u svakom postupku, pa i u postupku kada žrtva trgovine ljudima traži naknadu štete, sud je u obavezi da poštuje isključivo zakon i da isti neposredno primjenjuje u svakom konkretnom predmetu nezavisno od toga ko su stranke u postupku.

U periodu do 2019. godine ukupno je dosuđeno 5.714.656,20 eura naknade. Odbijeno je pet tužbenih zahtjeva, četiri postupka su obustavljena, dok je u 20 predmeta tužba povučena. Povodom predmeta "Morinj" sudovi su donijeli 154 odluke kojima je pravosnažno usvojen tužbeni zahtjev i ukupno dosuđeno 1.485.510,20 eura. Jednom odlukom je odbijen tužbeni

²⁶ "Sl. list CG", br. 47/2008, 4/2011-drugi zakon i 22/2017

²⁷ "Službeni list RCG", br. 22/2004, 28/2005 - Odluka US RCG, 76/2006 i "Službeni list CG", br. 47/2015 - drugi zakon, 48/2015 (čl. 84. i 85. nisu u prečišćenom tekstu), 51/2017, 75/2017 - Odluka US CG, 62/2018 - Odluka US CG, 19/2019 - Odluka US CG, 34/2019, 42/2019 - ispravka i 76/2020.

zahtjev, četiri postupka su obustavljena, dok je u šest predmeta tužba povučena. Povodom predmeta "Deportacija" u ukupno 42 predmeta zaključeno je sudsko poravnanje kojim se tužena Država Crna Gora obavezala da tužiocima na ime naknade materijalne i nematerijalne štete isplati ukupan iznos od 4.135.000,00 eura. Povodom predmeta "Štrpci" tužbeni zahtjev je pravosnažno usvojen u tri predmeta, od kojih je u dva ukupno dosuđeno 61.146,00 eura, a u trećem 4.200.000,00 dinara (oko 33.000,00 eura). Povodom slučaja "Bukovica" u tri predmeta je odbijen tužbeni zahtjev. Povodom slučaja "Kaluderski Laz" u jednom predmetu je odbijen tužbeni zahtjev dok je u 14 predmeta tužba povučena.

Ukazujemo da su pravni osnovi ranije podnijetih tužbi (do septembra 2018. godine) i tužbi, koje su podnijete nakon tog perioda, različiti. Naime, u ranijim tužbama, pravni osnov je bio naknada nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti, mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, dok u kasnijim tužbama pravni osnov predstavlja novi vid naknade nematerijalne štete - zbog umanjavanja opšte životne aktivnosti i pretrpljenih fizičkih bolova i straha.

13. U smislu člana 24. stav. 6 Konvencije, Komitet preporučuje da država potpisnica usvoji neophodne mjere kako bi se osiguralo da se pravna situacija nestalih lica i njihovih srodnika u oblastima kao što su socijalno blagostanje, finansijska pitanja, porodično pravo i imovinska prava, adekvatno rješava bez potrebe da se nestalo lice proglasi mrtvim. U tom smislu, Komitet ohrabruje državu potpisnicu da uspostavi proceduru za dobijanje izjave o odsustvu kao posljedice prisilnog nestanka

Imajući u vidu ozbiljnost prisilnog nestanka, kao i značaj otkrivanja sudbine nestalih lica, važeći Krivični zakonik Crne Gore propisuje da krivično gonjenje i izvršenje kazne ne zastarijevaju za krivična djela zločin protiv čovječnosti (iz člana 427) i ratni zločin protiv civilnog stanovništva (iz člana 428) Krivičnog zakonika Crne Gore, kao ni za krivična djela za koja po potvrđenim međunarodnim ugovorima zastarjelost ne može da nastupi.

U isto vrijeme, potreba da srodnici nestalih lica u smislu člana 24. stav 6. Konvencije mogu ostvariti prava u oblastima kao što su socijalno blagostanje, finansijska pitanja, porodično pravo i imovinska prava izražena je kroz postupak proglašenja nestalog lica za umrlo i utvrđivanje smrti lica za koje o činjenici smrti nema dokaza. Ovaj postupak regulisan je Zakonom o vanparničnom postupku²⁸ na način da sud može proglasiti za umrlo lice koje je nestalo u toku rata ili u vezi sa oružanim sukobima, a o čijem životu nije bilo nikakvih vijesti najmanje godinu dana od dana prestanka neprijateljstva (član 55 stav 4). Predlog za proglašenje nestalog lica za umrlo može podnijeti porodica nestalog lica, lice koje ima pravni interes, kao i zainteresovani organ.

14. Komitet preporučuje državi potpisnici da usvoji neophodne zakonske mjere kako bi radnje iz člana 25. stav 1. Konvencije bile posebna krivična djela i da utvrdi kazne za ta djela koje su u skladu sa ekstremnom težinom tih djela.

Crna Gora je strateški opredjeljena da kontinuirano unapređuje sistem zaštite ljudskih prava i sloboda. U tom smislu, porodica, kao i majka i dijete, uživaju posebnu zaštitu, zajamčenu Ustavom Crne Gore (čl. 72-73), drugim propisima i međunarodnim instrumentima u oblasti zaštite dječijih prava čija je Crna Gora strana ugovornica - Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima djeteta iz 1989. godine²⁹; Fakultativnim protokolom o učešću djece u oružanim sukobima uz Konvenciju o pravima djeteta³⁰ i Fakultativnim protokolom o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji, uz Konvenciju o pravima djeteta³¹.

Ustavom Crne Gore propisano je da dijete uživa prava i obaveze primjereno njegovom uzrastu i zrelosti, kao i da se djetetu jemči posebna zaštita od psihičkog, fizičkog, ekonomskog i svakog drugog iskorišćavanja ili zloupotrebe (član 74).

²⁸ "Službeni list RCG", br. 27/2006 i "Službenom listu CG", br. 20/2015, 75/2018 - drugi propis i 67/2019.

²⁹ „Službeni list SFRJ-Međunarodni ugovori“, br.15/90 i „Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 4/96 i 2/97

³⁰ „Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 7/2002

³¹ „Službeni list SRJ – Međunarodni ugovori“, br. 7/2002

Krivični zakonik Crne Gore propisuje brojna krivična djela u cilju sprječavanja i kažnjavanja protivpravnog oduzimanja djece. Tako je Krivičnim zakonikom Crne Gore (član 217) propisano krivično djelo Oduzimanje maloljetnog lica na način da će se kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine ko maloljetno lice protivpravno zadrži ili oduzme od roditelja, usvojioca, staraoca ili drugog lica, odnosno ustanove, kojima je ono povjereno ili onemogućava izvršenje odluke kojom je maloljetno lice povjereno određenom licu. Ko onemogućava izvršenje odluke nadležnog organa kojom je određen način održavanja ličnih odnosa maloljetnog lica sa roditeljem ili drugim srodnikom, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. Ako je djelo činjeno iz koristoljublja ili drugih niskih pobuda ili je usljed djela teže ugroženo zdravlje, vaspitanje ili školovanja maloljetnog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do pet godina. Promjena porodičnog stanja takođe predstavlja krivično djelo, propisivanjem da će se kazniti kaznom od tri mjeseca do tri godine ko podmetanjem, zamjenom ili na drugi način promijeni porodično stanje djeteta. Ko zamjenom ili na drugi način iz nehata promijeni porodično stanje djeteta, kazniće se zatvorom do jedne godine. U skladu sa zakonom, kažnjiv je i pokušaj ovog krivičnog djela (član 218).

U cilju zaštite djece od usvojenja protivnog važećim propisima, Krivičnim zakonikom Crne Gore ustanovljeno je i posebno krivično djelo Trgovina maloljetnim licima radi usvojenja (član 445) na način da će se kazniti zatvorom od jedne do pet godina lice koje oduzme maloljetno lice radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima ili ko usvoji takvo lice ili posreduje u takvom usvojenju ili ko u tom cilju kupi, proda ili preda drugo lice koje nije navršilo četrnaest godina ili ga prevozi, obezbjeđuje mu smještaj ili ga prikriva. Ko se bavi vršenjem ove djelatnosti ili je djelo izvršeno na organizovan način od strane više lica, kazniće se zatvorom najmanje tri godine.

U kontekstu člana 25 stav 1 Konvencije važno je napomenuti i da Krivični zakonik Crne Gore propisuje i krivično djelo Nedoizvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi, članom 405 stav 2 je propisano da će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do pet godina ko se bavi nedozvoljenim prebacivanjem drugih lica preko granice Crne Gore ili ko iz koristoljublja omogućava drugom nedozvoljeni prelaz granice ili nedozvoljen boravak ili tranzit. Shodno Konvenciji, kvalifikovani oblik ovog krivičnog djela postoji ako je djelo učinjeno od strane više lica na organizovan način, zloupotrebom službenog položaja ili na način kojim se ugrožava život ili zdravlje lica čiji se nedozvoljeni prelaz granice, boravak ili tranzit omogućava ili je krijumčaren veći broj ljudi. Za ovaj oblik izvršenja propisana je kazna zatvora od jedne do deset godina.

U cilju pravne sigurnosti, Krivičnim zakonikom propisana su krivična djela protiv pravnog saobraćaja (čl. 412 - 415). U skladu sa članom 25 stav 1 (b) Konvencije, crnogorsko krivično zakonodavstvo propisuje krivično djelo Falsifikovanje isprave, na način da će se kazniti zatvorom do tri godine ko napravi lažnu ili izda neistinitu ispravu ili preinači pravu ispravu u namjeri da se takva isprava upotrijebi kao prava ili ko takvu lažnu ili neistinitu ispravu upotrijebi kao pravu ili je nabavi radi upotrebe. Ako je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno u pogledu javne isprave, testamenta, mjenice, čeka, javne ili službene knjige ili druge knjige koja se mora voditi na osnovu zakona, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do pet godina. Kažnjiv je i pokušaj ovog krivičnog djela. Pored ovog djela, Zakonik propisuje i posebne slučajeve falsifikovanja isprave, krivično djelo Falsifikovanje službene isprave i Navođenje na ovjeravanje neistinitog sadržaja.

Ukoliko bi Crna Gora primila zahtjev druge države ugovornice za pomoć prilikom traženja, identifikacije i nalaženja djece podvrgnute prisilnom nestanku, djece čiji su otac, majka ili zakonski staratelj podvrgnuti prisilnom nestanku ili djece rođene tokom boravka u zarobljeništvu majke koja je podvrgnuta prisilnom nestanku, Crna Gora bi zahtjevu pristupila odgovorno i ažurno, u skladu Ustavom i drugim propisima i međunarodnim instrumentima u oblasti zaštite dječijih prava.